אִי דִּינָא אִי קְנָסָא – מה חילוק יש לך אם הוא חייב מן הדין הוא משום קנס. אָמַר לֵיהּ רב הונא בר חייא, אִי דִּינָא – אם מן הדין הוא חייב, גְּמָרִינָן מִינֵּיהּ – למדים אנו מזה לשאר גרמי בנזיקין שחייב, אבל אִי אינו חייב אלא מִקְּנָסָא, לֹא גְּמָרִינָן מִינֵּיהּ למקומות אחרים, שרק את אותו אדם הוא קנס כי הוא היזה רגיל בכך.

רב הונא בר חייא מוכיח שאין למדים מקנס לשאר מקומות: וּמְנָא תֵּימְרָא דְּמִקְּנָסָא לֹא גְּמָרִינָן – ומהיכן למדנו שאין למדים מקנס למקומות אחרים, דְּתַנְיָא בברייתא, בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ חכמים אוֹמְרִים שהַמְּטַמֵּא טהרותיו של חבירו וְהַמְנַסֵּךְ את יינו לעבודה זרה, אף שאין היזקו ניכר, חייב לשלם, חָזְרוּ חכמים לוֹמַר שאֵף הַמְּדַמֵּעַ – המערב תרומה בחולין ומעתה אינם נאכלים אלא לכהן, חייב, שהפסידו בכך שירד ערכם מלהמכר בשוק שהרי אינם ראויים להמכר אלא לכהנים בזול. מדייקת הגמרא: 'חָזְרוּ' אֵין, לֹא חָזְרוּ לֹא – אם לא היו חוזרים להוסיפו היזה המדמע פטור ולא היינו למדים לחייבו ממטמא ומנסך, מַאי טַעְמָא, האם לַאו מִשּׁוּם דְּחִיּוּבם של אלו קְנָסָא הוּא, וּקְנָסָא לֹא גְּמָרִינָן מִינֵּיהּ – ואין למדים מקנס למקומות אחרים. דוחה הגמרא: לָא – אין הטעם משום שאין למדים מקנס, אלא משום דְּמֵעִיקָּרָא סָבְרִי – מתחילה סברו חכמים שרק לְהַפְסֵד מְרוּבֶּה חָשְׁשׁוּ לקנוס, כמו מטמא תרומה שמעתה אינה ראויה לאכילה, וכן מנסך שהיין אסור לגמרי, אבל לְהֶפְסֵד מוּעָט כמו במדמע, שאינו אסור אלא לישראלים, וניתן למוכרו לכהנים בזול, לֹא חָשְׁשׁוּ ואין לקנסו על כך, וּלְבַסּוֹף סָבְרִי לְהֶפְסֵד מוּעָט נַמִּי חָשְׁשׁוּ, וקנסו אף את המדמע.

הגמרא סבורה להביא ראיה מברייתא אחרת שאין למדים מקנס: אֵינִי – וכי ניתן ללמוד מקנס למקום אחר, וְהָא תָּנֵי אַבָּוּהּ דִּרְבִּי אָבִין – והרי אביו של רבי אבין שנה את הברייתא של היזק שאינו ניכר באופן מכפי שהובאה לעיל, שבָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים הַמְּטַמֵּא וְהַמְּדַמֵּעַ חייב, אף שהוא היזק שאינו ניכר, וְשׁוּב חָזְרוּ לוֹמַר אַף הַמְנַסֵּךְ חייב. ומדוייק מברייתא זו, חָזְרוּ אֵין, לֹא חָזְרוּ לֹא – דוקא מפני שחזרו להוסיף את המנסך הוא חייב, אבל אם לא חזרו היה פטור, ואין למדים אותו ממטמא ומדמע אף שהפסידו מרובה משלהם, מַאי טַעְמָא, האם לַאו מִשּׁוּם דְּלֹא גְּמָרִינָן מִקְּנָסָא – שאין למדים מקנס למקום אחר. דוחה הגמרא: לָא – אין הטעם מפני שאין למדים מקנס, אלא מטעם אחר, משום דְּמֵעִיקָּרָא – מתחילה סָבְרִי כְּרַבִּי אָבִין ולכן פטרו את המנסך, וּלְבַסּוֹף סָבְרִי כְּרַבִּי יִרְמְיָה ולכן חייבוהו. מבארת הגמרא: מֵעִיקָּרָא סָבְרִי כְּרַבִּי אָבִין, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין, זָרַק חֵיץ בשבת מִתְּחִילַּת אַרְבַּע אמות (ולכסוף) [לְסוֹף] אַרְבַּע אמות, וְקָרַע החץ שִׁירַאי – בגדי משי של חבירו בַּהֲלִיכָתוֹ קודם שנח, ויש לנו לחייבו ממון על קריעת השיראין, ומיתה על העברת חץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, הדין הוא שפָּטוּר הוא מתשלומי הנזק, שֶׁהָרֵי עֲקִירָה של החץ צוֹרֶךְ הַנָּחָה ברשות הרבים הִיא, כלומר, מעשה אחד הוא, ובעת שנעשה מעשה זה נעשה מעשה קריעת השיראין, וּמַתְחִיל בְּנַפְשׁוֹ, שחייב מיתה על מלאכת שבת, וכל המתחייב מיתה פטור על חיוב ממון שבא עם חיוב המיתה. ואין אומרים שמשעת עקירת החץחייב ממון על קריעת השיראין, וחיוב המיתה לא בא עד שעה שנח החץ בסוף ארבע אמות שאז הושלמה מלאכתו, וממילא לא באו שני החיובים ביחד ואין חיוב המיתה פוטר את חיוב הממון, אלא כיון שהעקירה צורך ההנחה הכל מעשה אחד הוא שנתחייב עליו מיתה וממון ופוטרת המיתה את חיוב הממון. וסברו חכמים בתחילה לומר שאף מנסך כן, שכיון שהוא חייב מיתה על עבודה זרה שעבדה בכך שניסך את היין לפניה, פטור מלשלם על היין שהפסיד לבעליו. ואף שעל היין הוא מתחייב משעת הגבהתו על מנת לגוזלו, ואילו מיתה אינו מתחייב עד שעת הניסוך, בכל זאת נחשבים הם כבאים כאחד ופוטר חיוב המיתה את חיוב הממון, כיון שהגבהת הכלי לנסכו היא צורך הניסוך והכל נחשב מעשה אחד שנתחייב עליו מיתה וממון, ולפיכך לא חייבוהו חכמים ממון. וּלְבַסּוֹף שחזרו לומר שאף המנסך חייב, סָבְרִי חכמים כְּרַבִּי יִרְמְיָה, דְּאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה שמנסך חייב ממון, משום שמַשְׁעֵת הַנָּפָה של הכלי לניסוך, קַנְיֵיהּ – קנאו כדין גזלן, ובאותה שעה אִיתַּיֵּיב לֵיהּ מָמוֹן, ואילו מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ לֹא הָוֵי עַד שָׁעַת נִיסּוּךְ היין, ואין אומרים שהגבהה צורך ניסוך והכל מעשה אחד הוא, ולפיכך חזרו לומר שאף המנסך חייב.

הגמרא מביאה מעשה אודות חיוב של מוסר ממון חבירו לאנס: רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְּלַע – הזדמן לְבֵי אַבְּיוֹנֵי [– שם מקום]. לאחר מכן אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא – בא רב הונא לפני רבא, אָמַר לֵיהּ רבא, כְּלוּם מַעֲשֶׂה – דבר הלכה בָּא לְיָדֵךְ באותו מקום. אָמַר לֵיהּ רב הונא, מעשה בִּישְׂרָאֵל שֶׁאָנְסוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהֶרְאָה להם מָמוֹן חֲבֵירוֹ ולקחוהו, בָּא לְיָדַי, וְחִיַּיבְתִּיו לאותו מוסר לשלם לבעל הממון את מה שנטלו ממנו. אָמַר לֵיהּ רבא, אַהֲדַר עוּבְדָא לְמָרֵיהּ – החזר את הדין והשב את הממון מהנגזל לאותו מוסר, דְּתַנְיָא בברייתא, יִשְׂרָאֵל שֶׁאָנְסוּהוּ וכפוהו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עד שענעה להם וְהֶרְאָה להם מָמוֹן חֲבֵירוֹ, ולקחוהו, פָּטוּר מלשלם, וְאִם נָתַן להם את ממון חבירו פַּיָּיד, חַיָּיב לשלם, כדין מציל עצמו בממון חבירו. מוסיפה הגמרא: אָמַר רַבָּה, אִם הֶרְאָה להם את ממון חבירו מֵעַצְמוֹ, בלא שאנסוהו על כך, פְּנָיָא וְנָתַן פַּיָּיד דְּמֵי, וחייב לשלם.

הגמרא מביאה מעשה מענין 'נשא ונתן ביד': מעשה בהַהוּא גַּבְרָא – באותו אדם דַּאֲנָסוּהוּ וכפוהו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחֵוי אַהַמְרָא – והראה להם את יינו דְּרַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב פִּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא. אָמְרוּ לֵיהּ – אמרו לו האנסים לאותו אדם, דְּרֵי וַאֲמְטֵי בַּהֲדַן – שא את היין בדרך זה שאנו הולכים והביאו עמנו לבית המלך. וכך עשה, דָּרָא וַאֲמְטֵי בַּהֲדַיְיהוּ – נשאו והביאו עמם לבית המלך. לאחר מכן אָתָא לְקַמֵּיהּ – בא לפני דְּרַב אַשִׁי, פַּטְרֵיהּ – פטרו רב אשי מלשלם את דמי היין. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב אַשִׁי, מדוע פטור הוא מלשלם, וְהָתַנְיָא בברייתא שאִם נָשָׂא את הממון וְנָתַן אותו בְּיָד לאנס, חַיָּיב לשלם, וכאן הלא נשא אותו בדרך בידיו והביאו להם. אָמַר לְהוּ – השיב להם רב אשי לחכמים, הָנֵי מִילֵּי – מה ששנינו בברייתא שאם נשא ונתן ביד חייב, אין זה אלא הֵיכָא דְּלָא אוֹקְמֵיהּ עֲיָלָּוֵיהּ מֵעִיקָּרָא – באופן שלא העמידו אותו האנסים על ממון זה מתחילה באונס, אלא הלך ונטל ונתנו להם, אֲבָל הֵיכָא דְּאוֹקְמֵיהּ עֲיָלָּוֵיהּ מֵעִיקָּרָא – אם האנסים העמידו אותו על ממון זה קודם לכן, מִיקְּלֵי קָלֵייהּ – הרי ממון זה כאילו כבר נשרף לבעליו, ומה שאחר כך נשא ונתן ביד אין זה אלא כאילו הביא להם את שלהם ואין לחייבו על כך.

רבי אבהו מקשה על דברי רב אשי מברייתא: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַב אַשִׁי, שנינו בברייתא, אִם אָמַר לוֹ אָנַס הוֹשֵׁט לִי פִּקְיַע עָמִיר – חבילת קש זֶה, אוֹ אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים זֶה, וְהוֹשִׁיט לו, חַיָּיב לשלם לבעליהם. וכאן הלא כבר נתן האנס עינו בממון זה והוא עומד עליו לקחתו, ואף על פי כן חייב על כך שמסרו לו בידו. דוחה הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן מדובר בְּגוֹן דְּקָאֵי בִּתְרֵי עִבְרֵי נַהֲרָא – שאין האנס יכול להגיע לממון משום שהוא נמצא מצידו האחד של הנהר והממון מצידו השני, ולכן אין אומרים שהממון נחשב כאבוד עוד קודם שמסרו לו הישראל, כי לולי הישראל לא היה יכול האנס לקחתו, ומשום כך חייב הישראל על שמסרו לו ביד. מוסיפה הגמרא, דְּיָקָא נַמִּי – כן גם מדויק מלשון הברייתא, דְּקָתָנֵי – שנאמר בה 'הוֹשִׁיט לי פקיע זה', וְלֹא תָּנֵי 'תֵּן לי פקיע זה', משמע שאינו יכול להגיע אליו אלא אם יושיטנו לו הישראל. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח כן מדברי הברייתא.

מעשה נוסף אודות מסירת ממון: הַהוּא שׁוּתָּא – מכמורת דגים או חיות, דַּהֲווּ מְנַצּוּ עֲלָהּ בֵּי תְּרֵי – שהתקוטטו עליה שני אנשים, הַאי אָמַר דִּידִי הוּא וְהַאי אָמַר דִּידִי הוּא – זה אמר שלי היא וזה אמר שלי היא. אָזַל חַד מִנַּייהוּ – הלך אחד מהם וּמָסַר לְפַרְהֶגְנָא דְּמַלְכָּא – למוכס של המלך, ונטלו. אָמַר אַבַּיֵי, אין עליו תביעת ממון משום שקָבוֹל לוֹמַר, אֲנָא כִּי מָסַרִי דִּידִי מָסַרִי – אני מה שמסרתי למוכס, את שלי מסרתי. אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, וְכָל כְּמִינֵיהּ – האם יכול הוא לעשות כן בממון המוטל בספק, אֶלָּא אָמַר רָבָא, מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ עַד דְּמַיְיתֵי לֵיהּ וְקָאֵי בְּדִינָא – מנדים אותו עד שישיב את המכמורת מהמוכס ויעמוד עליה לדין עם חבירו.

המשך בעמוד סד

מעשה נוסף בענין מי שרצה למסור ממון חבירו לאנס: הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה בָּעֵי אֲחַוויֵי אַתִּיבְנָא דְּחַבְרֵיהּ – מעשה באדם שהיה חפץ להראות לאנס את תבנו של חבירו בכדי שיקחנו. אָתָא לְקַמֵּיהּ – בא לפני דְּרַב, אֲמַר לֵיהּ רב לאותו אדם בתוקף, לָא תַּחֲוֵי וְלָא תַּחֲוֵי – לא תראה לו ולא תראה לו את ממון חברך. העיז אותו אדם פניו ואֲמַר לֵיהּ לרב, מְחַוְינָא וּמְחַוְינָא – אראה לו ואראה לו. יָתִיב – ישב באותה עת רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ – לפני דְּרַב, שַׁמְטֵיהּ לְקוֹעֵיהּ מִינֵּיהּ – שמט רב כהנא את צוארו של אותו אדם ממנו, ששבר לו את מפרקתו, ומת. קָרֵי רַב עִילָּוֵיהּ – קרא רב על אותו אדם את הפסוק (ישעיה נא כ), 'בָּנַיִךְ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוֹא [– כשור הבר] מְכֻמָּר [– שנפל במכמורת]'. מַה תּוֹא זֶה, כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בְּמִכְמָר – ברשת הציידים, אֵין הם מְרַחֲמִין עָלָיו, אַף מָמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בְּיַד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין הם מְרַחֲמִין עָלָיו, ולכך טוב עשית שהרגתו.

הגמרא מספרת כיצד מעשה זה גרם לרב כהנא לעלות לארץ ישראל: אֲמַר לֵיהּ רַב, כַּהֲנָא, עַד הָאִידָּנָא הָווּ פַּרְקֵי דִּלָּא קָפְדִי אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים – עד היום היו כאן בבבל פרסיים שאינם מקפידים על מעשי רציחה, וְהַשְׁתָּא אֵיכָּא יְוונָאֵי דְּקָפְדִי אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים – ואילו עתה נמצאים בבבל היוונים המקפידים על רציחה, וְאָמְרֵי מָרְדֵי מָרְדֵין – והם מכריזים 'רוצחים רוצחים' ומחפשים אחריהם. על כן, מפני הסכנה שהרגת לאותו מוסר, קוּם סַךְ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – עמוד ועלה לארץ ישראל, וְקַבֵּיל עָלָךְ דִּלָּא תְּקַשֵּׁי – וקבל עליך שלא תקשה קושיות לְרַבִּי יוֹחָנָן שֵׁבַע שָׁנִין – שבע שנים. אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ – עלה רב כהנא לארץ ישראל, הלך אצל החכמים ומצאו לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּיָתִיב וְקָא מְסַיֵּים מִתִיבְתָּא דְיוֹקָא לְרַבָּנָן – שיושב וחוזר על לימוד הישיבה של אותו יום לפני תלמידי הישיבה, מה ששמעו קודם לכן מפי רבי יוחנן רבם. אֲמַר לְהוּ רב כהנא לבני הישיבה, רֵישׁ לָקִישׁ הֵיכָא – היכן הוא. אָמְרוּ לֵיהּ, אַמַּאי – למה שואל אתה אודותיו. אֲמַר לְהוּ, הַאי קוּשְׁיָא וְהַאי קוּשְׁיָא וְהַאי פֵּירוּקָא וְהַאי פֵּירוּקָא – כך וכך היה קשה לי, וכך וכך יש לתרץ. הלכו בני הישיבה וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ את דברי רב כהנא. מאחר ששמע את דברי רב כהנא ועמד על גודל חכמתו, אָזַל – הלך רֵישׁ לָקִישׁ וְאָמַר לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, 'אֲרִי עָלָה מִכַּבֵּל', ולפיכך לְעַיֵּן מַר בְּמִתִיבְתָּא דִּלְמָחָר – יעיין מר בלימוד הישיבה שלמחרת, כדי שידע מה לענות על קושיותיו. לְמָחָר אוֹתְבוּהּ בְּדָרָא קַמָּא קַמֵּיהּ – למחרת הושיבו את רב כהנא בשורה הראשונה משבע השורות של תלמידים שהיו לפני דְּרַבִּי יוֹחָנָן, פתח רבי יוחנן בשיעורו, אֲמַר שְׁמַעְתָּתָא וְלֹא אַקְשֵׁי, שְׁמַעְתָּתָא וְלֹא אַקְשֵׁי – אמר דבר הלכה ועוד דבר הלכה ולא הקשה רב כהנא דבר, וכפי שקיבל על עצמו כשציווהו רב. אַנְחֵיהּ אֲחוֹרֵי שַׁבְעָא דְּרֵי עַד דְּאוֹתְבֵיהּ בְּדָרָא בַּתְרָא – הורידוהו לאחור שבע שורות, עד שהושיבוהו בשורה האחרונה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֲרִי שָׁאֲמַרְתָּ שעלה מבבל, שכוחו יפה בתורה, נַעֲשָׂה שׁוֹעֵל, שרואה אני שאין כוחו יפה. אֲמַר רב כהנא לעצמו, יְהֵא רַעֲוָא – יהי רצון, דְּהָנֵי שַׁבְעָא דְּרֵי לֶהֱווּ חִילּוּהּ שֶׁבַע שָׁנִין דְּאָמַר לֵיהּ רַב – שאלו שבע השורות שהורידוני לאחור יהיו הם במקום שבע השנים שאמר לי רב שלא להקשות לרבי יוחנן. מיד קָם אַכְרְעֵיהּ – קם על רגליו, וְאָמַר לֵיהּ לרבי יוחנן, נָהֲדַר מַר בְּרֵישָׁא – יחזור מר לראש דבריו שאמר קודם לכן. נענה רב יוחנן וְאָמַר שַׁמְעָתְתָא – דבר הלכה, וְאַקְשֵׁי – והקשה לו רב כהנא על דבריו. מיד אוֹקְמֵיהּ בְּדָרָא קַמָּא – קידמוהו והושיבוהו שוב בשורה הראשונה. אֲמַר רבי יוחנן עוד שְׁמַעְתָּתָא – דבר הלכה, וְאַקְשֵׁי לו רב כהנא גם על דבריו אלו.

מספרת הגמרא מה עשה רבי יוחנן על כל קושיה שהקשה לו רב כהנא: רַבִּי יוֹחָנָן חָווּה יָתִיב אֲשַׁבָּא בִּסְתַרְקֵי – מנהגו היה לשבת על שבע שטיחים שהיו תחתיו, וכשהקשה לו רב כהנא, שַׁלְפֵי לֵיהּ חָדָא בִּסְתַרְקָא מִתּוֹתֵיהּ – הוציאו שטיח אחד מתחת רבי יוחנן. שוב אֲמַר רבי יוחנן שְׁמַעְתָּתָא – דבר הלכה, וְאַקְשֵׁי לֵיהּ רב כהנא, וחזרו והוציאו עוד שטיח אחד מתחת רבי יוחנן, וכך על כל קושיה של רב כהנא הוציאו שטיח אחד מתחת רבי יוחנן, עַד דְּשָׁלְפֵי לֵיהּ כּוּלְּהוּ בִּסְתַרְקֵי מִתּוֹתֵיהּ עַד דְּיָתִיב עַל אַרְעָא – עד שהוציאו את כל השטיחים שתחתיו, ונמצא יושב על הארץ. רַבִּי יוֹחָנָן גַּבְרָא סָבָא הָווּ – אדם זקן היה, וּמִסְרְחֵי גְּבִינֵיהּ – וגבות עיניו היו ארוכות עד שכיסו את עיניו. אֲמַר לְהוּ לתלמידיו, דְּלוּ לִי עֵינַי וְאֶחֱוֵיהּ – הרימו לי את גבות עיני, כדי שאוכל לראות את רב כהנא מפני חריפותו. דְּלוּ לֵיהּ בְּמַכְחֲלְתָּא דְּכַסְפָּא – הרימום לו בקיסם של כסף, חָזָא דְּפַרְצֵיהּ שַׁפְוותֵיהּ – ראה רבי יוחנן ששפתו של רב כהנא שסועה, על ידי מכה שקיבל, אך לרבי יוחנן היה נראה כאילו הוא צוחק, סָבַר – חשב רבי יוחנן, אֲחוּךְ קָמַחֲיֵיךְ בַּיהּ – שוחק הוא עלי. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ – חלשה דעתו של רבי יוחנן, ונפטר רב כהנא. לְמָחָר, אֲמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבָּנָן, חֲזִיתוּ לְבַבְלָאָה הֵיכִי עָבֵיד – הראיתם את הבבלי מה עשה, שהיה משחק בי. אָמְרוּ לֵיהּ רבנן לרבי יוחנן, דְּרַבֵּיהּ הָכֵי – דרכו בכך, לפי שהורכו שפתיו ונקרעו, ולא היה שוחק כלל. הלך רבי יוחנן, עַל לְגַבֵּי מַעֲרְתָּא – בא אצל המערה שבה קברו את רב כהנא, חָזָא דַּהֲוָה

הַדְרָא לֵיהּ עָבְנָא – ראה נחש גדול שעשה עצמו כגלגל והקיף את פתח המערה כשהוא נותן זנבו בפיו, ואין אדם יכול להכנס. אָמַר לֵיהּ לנחש, עָבְנָא עָבְנָא – נחש נחש, פְּתַח פּוּמְיךְ – פתח פיך, והוצא את זנבך מפיך ועשה פתח ליכנס, וְיָכְנֵם חָבֵר אַצְלָ חָבֵר, וְלֹא פָּתַח. פתח פיך וְיָכְנֵם תַּלְמִיד אֵצֶל רַבּוֹ, פָּתַח לֵיהּ. בָּעָא רַחֲמֵי וְאוֹקְמֵיהּ – ביקש רבי יוחנן רחמים על רב כהנא והעמידו. אָמַר לֵיהּ לרב כהנא, אִי הֲוָה יָדַעְנָא דִּדְרָכֶיהָ דְּמַר חָכְי– אם הייתי יודע שכן דרכו של מר, ששפתו שטועה ונראה כמחייך, לֹא חָלְשָׁא דַּעְתִּי, הַשְׁתָּא לֵיתֵי מַר בַּהֲדַן – עתה יבוא נא מר עמנו לבית המדרש. אָמַר לֵיהּ רב כהנא, אִי מָצִית לְמִיבְעֵי רַחֲמֵי דְּיִתּוּ לֹא שָׁכִיבְנָא, אֵילְנָא, וְאִי לֹא, לֹא אֵילְנָא – אם יכול אתה להתפלל שמכאן ולהבא לא אמות אף אם אקשה לך, אלך עמך לבית המדרש, ואם לא, לא אלך עמך אלא אלך לביתי, שמא תבעוט עלי ואמות שוב, והוֹאִיל וְחָלִיף שַׁעְתָּא חָלִיף – כיון שעברה השעה שהתרחש בה הנס, עברה, ושמא לא יארע עוד נס כזה. תַּיְירֵיהּ – הקיצו רבי יוחנן משנתו, אוֹקְמֵיהּ – העמידו, שַׁיְילֵיהּ כָּל סְפֵיקָא דַּהֲוָה לֵיהּ וּפַשְׁטִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ – שאלו רבי יוחנן כל הספיקות שהיו בידו, ופשטם לו רב כהנא. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לתלמידיו, דִּילְכוֹן אֲמָרִי – הייתי אומר שהתורה שלכם היא, כלומר של בני ארץ ישראל, אולם רואה אני מחריפותו של רב כהנא שהִילְהוֹן הִיא – שלהם היא, כלומר של בני בבל.

מחלוקת על חיוב 'מוסר': הַהוּא דְּאַחֲוֵי אַמְטַכְּא – שהראה לאנס תכשיט משי דְּרַבִּי אַבָּא, ונטלו האנס. יָתִיב – ישבו רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, וְיָתִיב רַבִּי אִילְעָא נַמֵּיהוּ – אצלם. סָבוּר לְחַיּוּבֵיהּ – רצו לחייבו מַהָא דְּתַנְיָן (סנהדרין לג.), שדיין שֶׁדָּן בדרכו, וטעה וּזְכָּה אֶת הַחַיָּיב וְחִיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי, או שִׁטְּמֵיהּ אֶת הַדִּין וְטָעָה וּזְכָּה אֶת הַטָּמֵא, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִשָּׁלֵם הדיין מִכִּיסוֹ לזה שהפסידו לו שלא כדין, ואף שהזיקו בדבור בלבד, ואף אותו מוסר ישלם אף שלא הזיק בידים. אָמַר לְהוּ רַבִּי אִילְעָא, הָכִי אָמַר רַב, וְהוּא – מה שחייבה המשנה כְּשֶׁנָּתַן בַּיָּד – דוקא באופן שהדיין נטל את המעות בידו ופרעו לבעל דין, ולא באופן שפסק את הדין בלבד. ואם כן אין להביא ראיה לענין מוסר זה. משקבלו את דבריו, אָמְרִי לֵיהּ לרבי אבא, זִיל לְגַבֵּי – לך אצל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, דְּדַיְּנֵי – שהם סוברים שיש לדון מִינָּא הֲנָךְ רַמֵּי, כלומר, לחייב אדם על נזקי 'גרמי' שעשה שלא בידים, והם יְחַיְּבוּהוּ. אָזַל לְגַבַּיְיהוּ – הלך אצלם, חַיְּבוּהּ למוסר, והביאו ראיה מִמַּתְנִיתִין שאומרת אִם מַחֲמַת הַנִּזָּק, חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֵר, וְאוֹקִימְנָא – והעמדנוה לעיל (קטז:), דְּאַחֲוֵי אַחֲוֵויֵי – שמדובר שלא גזל את השדה אלא שהראה לאנסים את שדה חבירו.

דין שומר שמסר ממון חבירו המופקד אצלו: הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְפַקֵּיד לֵיהּ כָּסְפָּא דְּכַסְפָּא – שהיתה מופקדת אצלו כוס של כסף. סְלִיקוּ גַּנְבֵי עִילָּוֵיהּ, שַׁקְלָהּ יַהֲבָהּ לְהוּ – באו גנבים אצלו, נטלה לאותו כוס ונתנה להם, ועזבוהו. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה לשואלו אם חייב לשלם, וּפְטָרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, הַאי – אדם זה הלא מַצֵּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא, ודינו הוא שחייב לשלם לחבירו את מה שהפסידו. אֶלָּא אָמַר רַב אַסִּי, חֲזִינָן – רואים אנו, אִי אִינִישׁ אָמִיד הוּא – אם אותו שומר אדם עשיר הוא, אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ אָתָו – ודאי שבאו הגנבים מחמתו, ואם הציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם. וְאִי לֹא אדם עשיר הוא, הרי מה שבאו הגנבים אַדַּעְתָּא דְּכַסְפָּא אָתוּ – על דעת כוס הכסף באו, ומותר היה לו למוסרה להם ואינו חייב לשלם את דמיה.

מעשה נוסף מענין זה: הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְפַקֵּיד נַבְּיהּ אַרְנָקָא – ארנק ובו דמים עבור צדקה דִּפְדְיוֹן שְׁבוּיִים. סְלִיקוּ גַּנְבֵי עִילָּוֵיהּ, שַׁקְלָהּ יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ – באו גנבים אצלו, נטלו לאותו ארנק ונתן להם. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא לשואלו אם מחוייב לשלם, וּפְטָרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְהָא מַצֵּי עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא. אָמַר לֵיהּ רבא, כיון שבאו עליו גנבים ולא יכל להיפטר מהם, אֵין לְךָ פְּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מֵזֶה שהציל את עצמו בממון זה, ונמצא שלא פשע בו אלא אדרבה עשה כדין.

אופן נוסף שהמציל עצמו בממון חבירו אינו חייב לשלם: הַהוּא נַבְּרָא דְּאִקְּדִים חַמְרָא לְמַבְּרָא קַמֵּי דְּסָלְקוּ אִינְשֵׁי בְּמַבְּרָא – שקדם והעלה את חמורו לספינה המעבירה אנשים ממקום למקום, קודם שעלו האנשים, בָּעֵי לְאַטְבּוּעֵי – בדרך עמד החמור להטביע את הספינה עם האנשים שעליה. אָתָא הַהוּא נַבְּרָא – בא לו אחד האנשים מנוסעי הספינה, מַלַּח לֵיהּ לְחַמְרָא דְּהַהוּא נַבְּרָא וְשַׁדְיֵיהּ לְנַהֲרָא – דחפו לחמור של אותו אדם לנהר, וְטָבַע. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה לשואלו אם עליו לשלם את דמי החמור לבעליו, וּפְטָרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְהָא מַצֵּי עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ הוּא. אָמַר לֵיהּ רבה, הַאי – בעל החמור, מֵעִיקָּרָא – מלכתחילה שהכניס את החמור, רוֹדֵף הָוֶה – נחשב כמי שרודף אחר נוטעי הספינה להטביעם, ונרדף שמזיק את ממון הרודף אינו חייב לשלם לו. רַבָּה לְטַעֲמֵיהּ – לשיטתו הוא הולך, דְּאָמַר רַבָּה, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְשִׁיבֵּר תוך כדי רדיפתו אֶת הַכֵּלִים שהיו מונחים בדרכו, בֵּין היו אלו כליו שֶׁל נִרְדָּף וּבֵין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר מלשלם, שֶׁהֲרֵי מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ – בעת רדיפתו חייב הרודף מיתה, שהרי מותר לכל אדם להורגו כדי להציל את הנרדף, ומי שעשה מעשה שמתחייב עליו מיתה ותוך כדי כך עשה גם מעשה המחייב ממון, אינו מתחייב אלא בעונש החמור שהוא מיתה ולא בעונש הקל שהוא ממון. וְנִרְדָּף שֶׁשִּׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים שֶׁל רוֹדֵף תוך כדי מנוסתו ממנו, פָּטוּר מלשלם לו, שֶׁלֹּא יְהֵא מָמוֹנוֹ של הרודף חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, שאם התירה התורה לנרדף להרוג את הרודף, כל שכן שהתירה לו להציל את עצמו בממונו. אֲבָל אם שיבר כלים שֶׁל כָּל אָדָם, חַיָּיב לשלם, דְּאָסוּר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ. וְרוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר רוֹדֵף לְהַצִּיל את הנרדף, וְשָׁבַר אותו אדם כֵּלִים שהיו בדרכו, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר, וְלֹא מִן הַדִּין הוא פטור, אֶלָּא מתקנת חכמים, שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּצִּיל אֶת חֲבֵירוֹ מִן הָרוֹדֵף אחריו, שלעולם יחשוש שמא יזיק במרוצתו ויתחייב לשלם.

משנה

משנתינו ממשיכה לדון בענין הגוזל שדה מחבירו: אם היתה השדה שגזל על שפת הנהר והגביה את השפה כדי שלא יציף את השדה, אבל מי הנהר חלחלו תחת השפה וְשִׁטְּפָה הַנָּהָר וקלקלה, אוֹמֵר לוֹ הגזלן לנגזל הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ואינו חייב להעמיד לו שדה אחרת.

גמרא

ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְשִׁטְּפָה נָהָר, חַיָּיב הגזלן לְהַעֲמִיד לוֹ לנגזל שָׂדֶה אַחֵר, דִּבְרֵי רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ הגזלן הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ. מבארת הגמרא: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי – במה נחלקו, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרַשׁ בכל התורה רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, ונאמר בפרשת שבועת שקר והשבת גזילה (ויקרא ה כא) 'וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ', והמשמעות היא שכיחש בכל דבר, הרי זה רִיבּוּי, 'בְּפִקָּדוֹן', שהכחישו בענין פקדון שהופקד אצלו, הרי מִיעֵט הכתוב, 'אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר' (שם פסוק כד), חָזַר הכתוב וְרִיבָּה כל דבר שהכחיש בו, רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל, שכך היא המידה בזה, וּמַאי רַבִּי – ומה הוא מרבה, רַבִּי כָּל מִילֵּי – כל הדברים כולל קרקעות לענין שבועה והשבת הגזילה שנאמרו בפרשה, וּמַאי מִיעֵט, מִיעֵט שְׁטָרוֹת שאין נשבעים עליהם ואין חיוב השבה על גזילתם, מפני שאין גופן ממון אלא הם נייר בעלמא. וכיון שריבה קרקע גם כן, הרי היא נגזלת ויש עליה חיוב השבה ואם שטפה נהר חייב להעמיד לו שדה אחרת. וְרַבָּנַן דָּרְשֵׁי בכל התורה כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, 'וְכִחֵשׁ' כְּלָל – שהכחישו בכל דבר, 'בְּפִקָּדוֹן' פְּרָט – שהכחישו רק בפקדון, 'אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר' חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אי אַתָּה דָּן לרבות מהכלל אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט – פיקדון, הוּא דָּבָר הַמִּיטַלְטֵל, וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף אנו מרבים כָּל דָּבָר הַמִּיטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ מהכלל קַרְקָעוֹת שֶׁאֵין הם מִטַּלְטְלִין, וכן יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, וכן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת,

המשך בעמוד קנא

שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּטַלְטְלִין הֵן אֵבֶל אֵין גּוּפָן מָמוֹן, וּשְׁלִשָׁה אֵלּוּ נִתְמַעֲטוּ מִפָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִים עֲלֵיהֶם וְאֵין דִּינֵי הַשְּׁבוּעָה גְּזִילָה חֲלִים עֲלֵיהֶם, וְלָכֵן אֵין קַרְקַע נִגְזֶלֶת וְאִם שְׁטָפָהּ נָהָר אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ.

מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: וְהִדְתַנְיָא – וּמַה שְּׁשָׁנִינוּ בְּבְרַיְיתָא, הַגּוֹזֵל אֶת הַפָּרָה וּשְׁטָפָהּ נָהָר, חַיָּיב הַגּוֹזֵל לְהַעֲמִיד לוֹ פָּרָה אַחֶרֶת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, הָתָם בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁגְּזָלוֹ כְּיָצֵד תְּבַאר שָׁם אֶת מְחֻלְקָתָם, הֲלֹא לְכָל הַדְּעוֹת פָּרָה נִגְזֶלֶת כְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין, וּבְכָל זֹאת סוֹבְרִים חֲכָמִים שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פָּפָּא, הָתָם בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁגְּזָלוֹ שֶׁהָיְתָה מְחֻבֶּרֶת, וְהָיְתָה